

Французський сонет.

З властивою поетам Плеяди творчої свідомістю все зміни їх поезії чітко позначалися в зміні жанрових переваг. У 1552 року виходить в світ збірка Ронсара "Любовні вірші", де головне місце займають сонети, а що склала додаток п'ята книга од з'явилася прощанням з піндаріческою одою. Її місце займуть оди, витримані в традиції життєлюбного Анакреонта або медитативного Горація. Поява в 1553 р "Книжки пустощів", ледь не посварився Ронсара з церквою, не означало, що поет вважав за краще жартівливе дотепність і Анакреонтика важливою серйозності. Навпаки, саме в цей час Ронсар починає роботу над так і не завершеною їм епічною поемою "Франсіада". Однак в цілому тон поезії стає більш особистим, навіть якщо поет підносить хвалу, змінюючи оду *гімном* - формою більш вільною і дає простір для роздумів. Гімн створюється не придворним поетом, а філософом, що присвячуються свої роздуми смерті, вічності, проте не забуває і про теми, які претендують на володіння вічністю, але в дійсності служать лише миттєвому ("Гімн Золоту"). Все впевненіше в якості поетичної теми стверджує себе природа. Їй безпосередньо присвячений ряд **блазону** - жанр, що представляє собою різновид гимническою хвали, багатою описовими деталями. Цей жанр був з особливим успіхом розвинений соратником Ронсара по Плеяді Ремі Белло в блазону "Метелик", "Мураха", "Годинник", "Равлик", "Тінь", "Черепаха".

Грунтуючись на тому, що вже в самих назвах віршів Ронсара чимало природних істот і навіть конкретних місць, нерідко говорять про скоєний ним **відкритті природи в поезії**. Ймовірно, це справедливо в тому сенсі, що Ронсару, як і Петрарке до нього, властиво почуття, яке тягне за собою до природи. Однак в самих віршах природа виступає не стільки як об'єкт естетичного милування, скільки як привід для морального роздуми. Вона нагадує і про швидкоплинність людських радощів, приречених в'янення, і про вічне їх відродження (оди "Гастінському лісі", "Моему струмка"). Природа для Ронсара - свого роду втілений золотий вік, долучаючись до якого людина має можливість хоча б миттєво здобути перемогу над переслідують його часом.

Спостереження над природою дає роздумів відправну точку, дозволяє дотепно опредмечиваючих абстрактне. Так, поема "Кот" (присвячена Белло) - це міркування про долю, про бажання людини передбачати її, про що виникають у зв'язку з цим забобони, які самого Ронсара змушують всіляко уникати кішок, сприймаючи несподівана поява однієї з них в своїй спальні як незаперечне пророкування якихось подій:

Я у нестямі схопився і зібрав прислугу;
Один запалив вогонь, інший при цьому
Сказав, що добрий знак за всіма
прикметами -
Прихід і ласка білого кота,
А третій мені сказав, що злидні Прийде
до кінця і інші напасті,
Що самотній кіт приносить щастя.
Насупивши брови, я відповів так:
Нявкаючий кіт - недобрий знак,
Адже це означає, що доведеться
незабаром
Прийняти мені муки від жорстокої
хвороби,
Безвилазно сидіти в своєму скиті,
Подібно домовитому коту ...

Пер. А. Рента

Звернення до природи в поезії Ронсара є наслідком всезростаючої бажання побачити і оцінити вічне в колі безпосередніх переживань. Те ж бажання фактично перетворює найрізноманітніші жанри - від оди до гімну і сонета - в послання конкретним особам, в розмову з ними. Ця мовна риса у Ронсара стає загальною стилістичною тенденцією, що діє поверх жанрових відмінностей: не знімаючи їх, але вимагаючи все більшого їх різноманітності, оскільки кожен жанр являє собою можливість особливої точки зору, особливого мовного тону. Нові жанрові форми переважають у збірниках Ронсара, де навіть назва вказує на їх тематично і жанрово змішаний характер: "Роцц" (1554) і "Суміш" (1555). Як жанру любовної поезії у Ронсара переважає сонет. У творчості Ронсара є три сонетних циклу: три любові, три героїні, три життєві епохи. Перший цикл пов'язаний з ім'ям Кассандри - героїні "Любовних віршів".

Кассандра Сільвіагі походила з багатой італійської сім'ї. Їй було 15 років, коли 21 квітня 1546 року в королівській резиденції в Блуа сталася її перша зустріч з поетом. Незабаром вона вийшла заміж за людину, чий маєток розташовувався по сусідству з замком Ронсара. Вони могли зустрічатися, і тоді дослідники мають можливість розглядати сонети як ліричний щоденник. Однак тепер переважає думка, що сонети належать до 1551 - 1552 рр. В такому випадку що це - спогад невтішного закоханого або поетична умовність? Адже навіть коли мова йде про самого Петрарку, нерідко звучить думка, що, "майстер вірша", він "любив грати в такі труднощі, в яких почуття втрачається в гонитві за формою" [1]. Може бути, така оцінка свідчить про різниці поетичних смаків епохи Відродження і ХХ століття? А може, Петрарка оцінюється з урахуванням тих формальних перебільшень, які стали знаком стилю його епігонів - Уетраркії збір? Чи не був у Ронсара бездумний бажання вловити тон нового для нього жанру. Постійно відчувається присутність Петрарки, відгукуються його прийоми. Однак відразу ж гострота пережитої поетом недосяжності коханої перекладається з плану платонічного протиставлення небесного земному, як це було у Петрарки, в план чисто людських відносин, пофарбованих подробицями, можливо, реально біографічними. Міфологічні реалії перебиваються французької топографією, зітхання на берегах Илиона відгукуються на берегах Луари. Начебто передбачаючи шекспірівське відступ від петраркістская ідеалу краси в Смаглявою Леді сонетів, Ронсар співає карі очі своєї коханої. І навіть серед міфологічних образів він обирає ту ступінь чуттєвості, сама думка про яку стосовно божественної Лаури здалася б блюзнірською:

О, якби, виблискуючи жовтизною,
Моїй Кассандрою прийнятий прихильно,
Я золотим дощем їй лився в лоно,
Красуню пестячи в годину нічний.
Пер. В. Левик

Як щодо античних авторів, так і по відношенню до ренесансних поетів Плеяда не визнавала прямого наслідування, і створювані її учасниками сонети не уражені надмірною петраркизмом. Торкаючись того, якою мірою формальні умовності виключають щирість почуття, треба помститися, що поезія була не тільки наслідком і відображенням любові, але сама вчила цьому почуттю, жила ім. Випадкову зустріч вона могла розвинути в щиру пристрасть, яка роками володіла поетом, як це було з Ронсаром, і не покидала його, навіть якщо він вже назавжди розлучився з тією, кому присвячував вірші, і навіть якщо в його поезії з'явилися нові героїні. Так що під поетичною щирістю, кажучи про сонетною любові, ніяк не можна мати на увазі лише достовірність людських відносин.

"Літературну вірність" Кассандру Ронсар зберігав майже десять років - до того часу, коли з'являється збірник "Нове продовження любовних віршів" (1556). Там як і раніше є вірші, звернені до неї, але також і до інших жінок, серед яких головна героїня - Марія. Все, що відомо про неї, - вона простолюдинка. Ця людська риса стала приводом різкіше оновити сонетної умовності, ввести в неї нові подробиці і мовну інтонацію, в образному ладі виразніше зблизити любов і природу. Сам Ронсар визнається, звертаючись до Понтюсу де Тіару:

Коли я починав, Тіар, мені говорили,
Що людина проста мене і не зрозуміє,
Що занадто темний я. Тепер навпаки:
Я став аж надто простий, з'явившись в новому стилі.

Пер. В. Левик

Було б наївним біографізм припустити, ніби зміна стилю сталася виключно через низький походження нової коханої. Швидше виникає інша думка: чи не вибрав чи Ронсар селянку як героїня нового циклу, щоб підкреслити, що відбуваються? Поезія могла слідувати за почуттям, але могла і фарбувати його в свої тони. А шляхи героїнь легко перетиналися навіть в межах одного вірша: "Я буду вшановувати красуню мою, / Кассандру иль Марі - не всі ль одно яку?" (*Пров. В. Левик*). Саме Кассандру в цьому збірнику присвячений один з найбільш показових для оновленої манери сонетів Ронсара. Поет звертається до слуги, під загрозою покарання наказуючи йому закрити двері, бо господар на три дні зануриться в читання "Іліади":

Je veux lire en trois jours l'Iliade d'Homere,
Et pour-ce, Corydon, ferme bien l'huis sur
moi:

Si rien me vient troubler, je t'asseure ma fois,
Tu sentiras combien pesante est ma colere.

Не впускати нікого, але якщо раптом
з'явиться посланець від Кассандри,
подати скоріше одягнутися:

До посланнику я негайно вийду сам,
Але навіть якщо б бог з'явився в гості до
нас,

Захлопніть двері перед ним, на що
потрібні мені боги!

"Хочу три дні мріяти, читаючи" Іліаду "" ,
пров. В. Левик

У цьому сонеті, де любов до Кассандру вознесена надзвичайно високо, поставлена вище любові до Гомеру, особливо вражає розмовна невимушеність стилю. Ніяких подібних прикрас, ніякого петраркизма. Висота хвали зовсім необов'язково тягне за собою височина або витонченість мови, що залишається прозовим. У той же час лінію поетичного розвитку Ронсара неможливо ввести в якесь певне русло. Він завжди залишається багатограним, готовим змінити жанр і оновити стиль, слідуючи новій любові, хоча не забуваючи колишніх. Вірші на смерть Марі Ронсар напише через 20 років після збірок, їй присвячених, в тому самому 1578 р, коли побачить світ цикл, в самій назві якого вперше значиться ім'я коханої: "Сонети до Олени".

Елен де Сюржер була однією з придворних дам, які становлять "летючий ескадрон" королеви-матері Катерини Медичі; вони вивідували таємниці, влаштовували інтриги, мирили і сварили. Оспівуючи Олену, Ронсар вступає в суперництво з новим кумиром двору - молодим поетом Філіпом ДЕПОРТ. Останнє захоплення Ронсара - спогад про кохання і юності, спогад, затьмарене, однак, обраним об'єктом: Олена примхлива, пихата, перед двором вона чи не соромиться почуттів старіючого поета, приводячи його в сказ. Відлуння цих життєвих перипетій можна знайти у віршах ("О, сором мені і ганьба. Одуматися пора ..."; *пер. А. Ревича*), але в кращих з них головним є інше - глузливе протиставлення своєї людської тлінності спокійної впевненості в своєму поетичному велич:

Коли, старушкою, ти будеш прясти одна,
У тиші у каміну свій вечір Коротя,
Мою строфу заспіваєш і мовиш ти, мріючи:
"Ронсар мене оспівав в минулі часи".

Пер. В. Левіна

У цьому сонеті Ронсар знову є невимушено розмовляють, але не такий весь збірник. Чи то світська любов, то чи мінливий стиль, в наслідування новим італійським віянням все більш захоплюється маньєризмом, змушує поета демонструвати, що і він володіє дотепною метафорою - *кончетті*. На доказ Ронсар вибудовує любовний сонет, обігруючи звернення до комару. Спочатку поет просить його не турбувати мирний сон коханої і готовий замість пожертвувати краплею своєї крові; потім сам мріє "влетіти до неї комаром і впитися прямо в очі, / Щоб не сміла надалі не помічати любові!" (*пров. Г. Кружкова*).

Подібного роду поетичне дотепність незабаром зробиться звичайним в європейській поезії і набагато більш витонченим, ніж ми це бачимо у Ронсара. Однак характерно його бажання змінюватися. У своїй творчості Ронсар *універсальний*, освоюючи жанрову систему у всій її повноті - від епіграми до епосу. Ні в одному з жанрів він не слід існуючим нормам, але прагне до межі розсунути можливості форми. Саме так відбувається в сонеті, де низка коханих є хіба зміну масок самої Любові, якою Ронсар служить, не допускаючи зради. Розігрується свого роду спектакль, по ходу якого дистанція між поетом і об'єктом його поклоніння то збільшується, то зменшується, змінюючи вираження почуття і саму роль закоханого, кожен раз виконувану Ронсаром з усією щирістю.

Це щирість актора, здатного до достовірного перевтілення, за якої не слід припускати безумовної исповедальної правди. У цьому принципова відмінність Ронсара від його друга Дю Беллі, чия поетична еволюція відбувалася не вшир, а зосереджено вела на глибину особистості, пророкуючи гуманістичний криза кінця епохи, пофарбований гамлетизмом, розчаруванням і саморефлексії.

Перша книга Дю Беллі - "Олива" являє собою вершину французького петраркізма по досконалості форми і пронизанності платонічними ідеями. Однак і те й інше дуже скоро перестає задовольняти автора. Вже в 1552 році він пише сатиру проти петраркістів, їх високою одухотвореності протиставляючи повноту синтезу духовного і плотського. Для Дю Беллі цей важкий час: хвороба і смерть старшого брата, необхідність прийняти на себе відповідальність за його сім'ю, постійно переслідує безгрошів'я. Самос значне твір цього року - поема «Плач зневіреного». У пошуках духовного відродження поет мріє про поїздку в Рим, можливість якої йому випала в 1553 р в якості секретаря свого дядька, кардинала Жана Дю Беллі (свого часу покровительствовавшего Рабле).

Дю Беллі занурюється в історію, переймається її духом. Доторкнувшись до священних каменів великого минулого, він похмуро пророкує про майбутнє, поєднуючи античний досвід з апокаліптичними видіннями. У його поезію входить тема **часу**. Почавши з погляду, зверненого в минуле, в збірнику "Римські старовини", Дю Беллі продовжив, пророкуючи в "сновидіння". Обидві книги будуть опубліковані після повернення до Франції в 1558 р Одночасно з ними побачить світло і збірник сонетів "Жалю" (або "Скарги", "*Regrets*"), який називають в числі кращих ліричних книг світової поезії.

Сонетна манера Дю Беллі змінилася повністю, аж до розміру: замість 10-складної з'являється 12-складна олександрійська рядок, як ніби напруженість роздуми зажадала уповільнення ритму і збільшення віршованого обсягу. Дю Беллі навчив французький сонет обходитися зовсім без любовного сюжету. Повнота внутрішнього самовираження більш не асоціюється зі станом закоханості, а довіряється душевної сповіді, що не відмова від стану світу, але гостро на нього реагує:

Блукати я не хочу в глибокій темряві природи,
Я не хочу шукати дух таємниці світової,
Я не хочу дивитися в глиб прірви глухий,
Ні малювати небес блискучі склепіння.
Високих образів я не шукаю для оди,
Чи не прикрашаю я картини строкатістю,
Але слідом подій обителі земної У простих словах співаю і благо і негаразди.
Сумний чи, - віршам я скаржуся своїм,
Я з ними радію, довіряю таємниці їм,
Вони наперсники серцевих жалю.
І не хочу я їх рядити иль завивати,
І не хочу я їм інших імен давати,
Як просто щоденників иль скромних повідомлень.

Пер. В. Давиденкова

Наскільки від багатьох чинників
відрікається Дю Беллі, відкриваючи свою
нову збірку! Відрікається від того, з чого
колись починав весь коло близьких йому
поетів. Тим трагічніше зречення для нього,
так пам'ятне говорив на захист вірша, про
гідність національної поезії. Згідно назвою
всієї книга, Дю Беллі тепер трагічно звузив
поетичний простір, залишивши йому лише
власне серце, секретарем якого став вірш,
перетворившись в щоденник, в коментар:
Je me plains i mes vers, si j'ay qiielqiie regret:
Je me ris avec eux, je leur dy mon secret,
Comme estans de mon coeur les plus seurs
secretaires.

Aussi ne veulx-je tant les pigner er friser,
Et de plus braves noms ne les veulx deguiser,
Qui de papiers journaux, ou bich de
commentaires.

У сонетний стиль XVI в. вривається лексика, що бентежить перекладачів своєї майже неможливою сучасністю. Але у Дю Беллі висунення нового лексичного ряду, що визначає нову роль поезії, чудово внутрішньо мотивована, врівноважено: в риму до слова "*regret*" (центральному, винесеного в заголовок усієї збірки) підібрано не тільки по звуковому, а й за смисловим спорідненості слово "*secret*", яке вказує на інтимність поезії. Однак щоб відрізнити її від колишньої ролі вірша - повіреного в любові, Дю Беллі також в сильну рими позицію ставить слово етимологічно пов'язане з "*secret*" - "*secrétaires*", а щоб зміцнити цей новий діловий стиль відносин з поезією, римує його з "*commentaires*". Вірші - коментатори душі або, як сказано в тій же рядку, - "*papiers journaux*", що спонукало одного з російських перекладачів так передати дві останні рядки: "І кажуть вони, як пишуть / Газети та календарі". Все б добре, але перші регулярно випускаються газети з'являться через кілька десятиліть після смерті Дю Беллі, який, звичайно, прирівняв свої вірші щоденним щоденникових записів.

Жоашен Дю Беллі помер від туберкульозу у віці геніїв - в 37 років. Він помер в рік початку релігійних воєн у Франції - в 1560, передбачивши, передчуваючи історичну трагедію. Він поклав початок громадянської поезії, відгукується на події не з обов'язку придворного поета, але по внутрішній необхідності втрутитися в те, що відбувається поетичним словом, підтвердивши його високу гідність, яке поети Плеяди декларували на початку своєї діяльності. Це і спробує зробити в останні два десятиліття свого життя П'єр Ронсар.

Колись вважав, що брати участь в сучасності поезія повинна одою і епосом, Ронсар перейшов на вмовляння і послання сильним світу цього, намагаючись переконати їх запобігти смуту, потім - зупинити кровопролиття. Голос поета звучав марно. Йому залишалося усвідомити, що його час минув, а разом з ним хилилася до свого фіналу ціла епоха, яка обіцяла народження гідного людини і тепер стікає кров'ю. Тон поезії Ронсара стає *елегійності* : він знову змінив основний жанр. Елегійності звучать навіть ті вірші, де жанрове визначення не винесено в назву, скажімо "Проти лісорубів Гастієського лісу". Руйнують не тільки держава, гублять не тільки людини, але і природу, що обіцяла в поезії Ронсара золотий вік. Що залишається?

Творити і завтрашнім не затьмарювати днем.

Прийдешнє - темно, а ми лише раз живемо.

Пер. І. гуляє

Так писав Ронсар незадовго до смерті в елегійному посланні Філіпу ДЕПОРТ, своєму молодшому суперникові, який перемиг його в очах сучасників і найближчих нащадків. Ронсар не прийняв наступив століття і був відкинутий їм, не тільки в числі перших усвідомивши, але переживши трагедію *розпався часу*.

У творах Т.Шевченко вода зустрічалась у творі “Тиче вода в синє море”, “Тече вода з-під явода”. А земля зустрічалась у поемі “Гамалія”.